

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ У ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглянуто підходи до дослідження та оцінювання стану продовольчої безпеки населення у зарубіжній науці, головним чином у країнах, що розвиваються. Проаналізовано шляхи інтеграції головних напрацювань зарубіжної наукової думки у вітчизняну теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки населення. Виявлено зміщення акцентів концепцій забезпечення продовольчої безпеки у напрямку від держави до людини, а отже, зростання їх гуманоцентризму. Відповідно, сучасні перспективні наукові пошуки у вітчизняній науці теж доцільно розвивати саме у цьому відношенні.

Ключові слова: продовольча безпека, зарубіжна наукова думка, стан харчування, гуманоцентризм.

Постановка проблеми. Впродовж своєї історії, людське суспільство постійно намагалося гарантувати, вільний доступ усіх людей до достатньої кількості і якості продовольства. Однак, незважаючи на значні глобальні зусилля як з боку окремих держав, так і за участі міжнародних організацій, продовольче забезпечення і надалі має істотне значення як для національної, так і для міжнародної безпеки.

Процеси глобалізації надали нового вигляду системам продовольчої безпеки у контексті суперечностей між безпекою держави і людини. Як зазначає Б. Макдональд, за минулі декілька десятиліть суттєво зріс вплив регіональних і національних систем продовольчої безпеки на глобальному її рівні [1]. Сучасна система глобальної продовольчої безпеки, з одного боку, дає нові можливості для поліпшення здоров'я і благополуччя людства, а з іншого – стає джерелом нових загроз і викликів для національних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним питанням, якому присвячена значна кількість зарубіжних наукових досліджень інноваційного розвитку сфери виробництва продуктів харчування у контексті забезпечення продовольчої безпеки населення, є аналіз та шляхи вирішення суперечностей продовольчого забезпечення населення на глобальному рівні [2, 3]. Зокрема, варто згадати праці таких сучасних вчених як Т. Воллінгтон, П. Гаріяді, М. Керн, К. Лайонс, Дж. Лоуренс, Б. Макдональд, І. Озімек Д. Сан та ін.

Водночас, у вітчизняній науці підходи до трактування та дослідження питань продовольчої безпеки досі перебувають у традиційному «пострадянському» руслі, мало взаємодіючи із актуальними «західними» напрямками наукових пошуків. Очевидно, що назріла необхідність актуалізації вітчизняної наукової думки із урахуванням кращих світових здобутків у досліджуваній сфері.

Мета статті. У контексті вищеведеного завданням нашого дослідження є аналіз підходів до розуміння та оцінювання продовольчої безпеки населення у зарубіжній науці і пошук шляхів їх інтеграції у вітчизняну теорію і практику забезпечення продовольчої безпеки населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжній науці питання продовольчої безпеки розглядаються у двох аспектах – як власне продовольча безпека (food security), а також як забезпеченість продовольством населення (food safety). Перший підхід переважно застосовується у дослідженнях продовольчої безпеки на міжнародному та національному рівні, у той час як другий – використовується для характеристики продовольчого забезпечення домогосподарства чи людини. Слід зауважити, що вказані аспекти часто змішуються у вітчизняних дослідженнях.

Загалом, більшість зарубіжних фахівців розглядають продовольчу безпеку в чотирьох аспектах (табл. 1): наявність продовольства, надійність постачання, доступність, ефективність споживання.

Головні аспекти продовольчої безпеки та їх індикатори

Аспекти продовольчої безпеки	Вхідні індикатори	Вихідні індикатори
1. Наявність продовольства	Кількість	Активне і здорове життя індивідуума
	Якість	
	Адекватність	
	Безпечність	
2. Надійність постачання	Безперервність постачання продовольства	
	Стабільність постачання продовольства в кожному місці	
3. Доступність	Фізична, економічна і соціальна доступність	
	Відповідність до уподобань	
	Відповідність до звичок і традицій	
	Відповідність до віри і релігії	
4. Ефективність споживання	Здатність до забезпечення продовольством	
	Якість переробки продуктів харчування у домашньому господарстві	
	Якість домашньої санітарії і гігієни	
	Якість води	
	Якість догляду за дітьми	

Джерело: [4]

Оскільки абсолютна забезпеченість цих чотирьох аспектів є неможливою, то, зрозуміло, що жодна країна неспроможна досягнути ідеального стану продовольчої безпеки, якщо серед її населення є хоча би одна особа, яка не може з певних причин отримати повноцінне харчування. Головним індикатором забезпеченості продовольчої безпеки у такому випадку є стан харчування населення.

Водночас, покращення стану харчування населення неминуче призводить до економічного зростання регіонів та держав і, відповідно, підвищення їх міжнародної конкурентоздатності.

У той же час, П. Гаріяді зазначає, що, незважаючи на певні суперечності, продовольча безпека населення завжди має прямий зв'язок із національною без-

пекою. Винятком можуть бути лише держави із високою імпоротною залежністю, які, хоча й можуть забезпечити повноцінне харчування для більшої частини населення, однак втрачають частину свого суверенітету [4].

Фахівці Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН також виділяють стан харчування як основний індикатор забезпеченості продовольчої безпеки (рис. 1).

Водночас, у сучасних зарубіжних дослідженнях часто втрачається фундаментальний зміст продовольчої безпеки населення, що полягає у її залежності, насамперед, від рівня його доходів. Інші ж фактори та передумови часто є другорядними, хоча і менш вивченими.

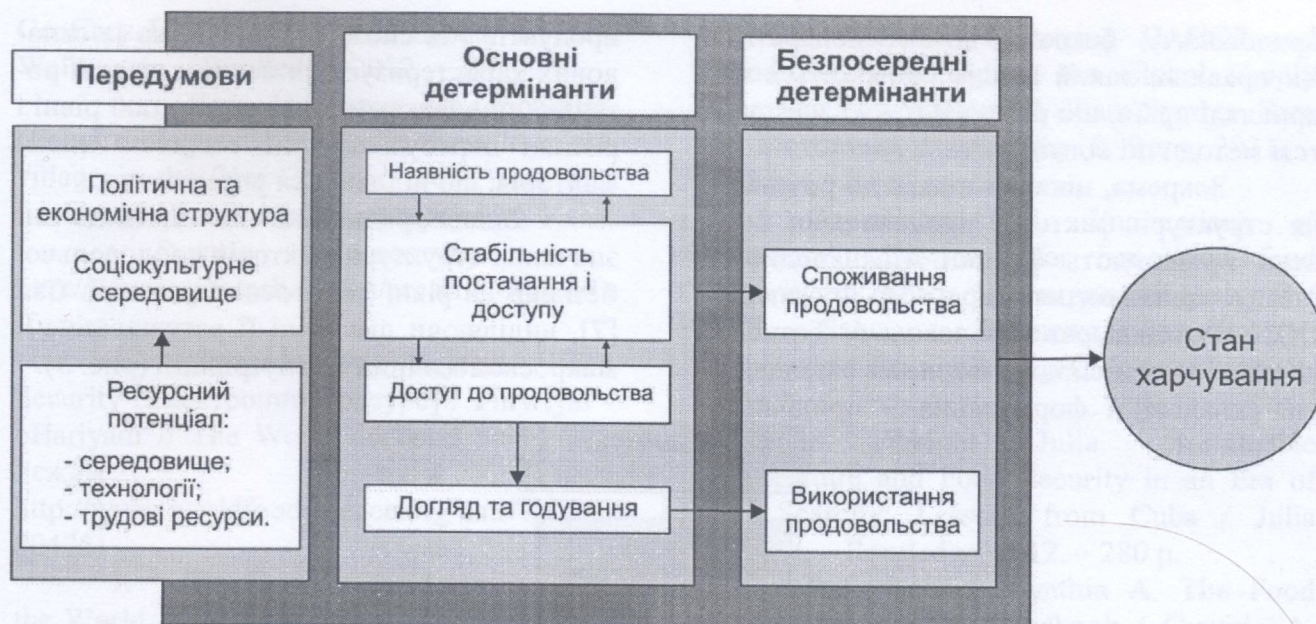

Рис. 1. Передумови і детермінанти якості харчування населення [5]

Зокрема, на базовому значенні доходів населення у формуванні стану його харчування наголошує М. Керн (рис. 2), роблячи висновок, що проблема безпечності і якості харчової продукції не може бу-

ти вирішеною лише на глобальному рівні, а вимагає суттєвих зусиль державного регулювання у цій сфері та й, загалом, інтенсивного зростання національних економік [5].

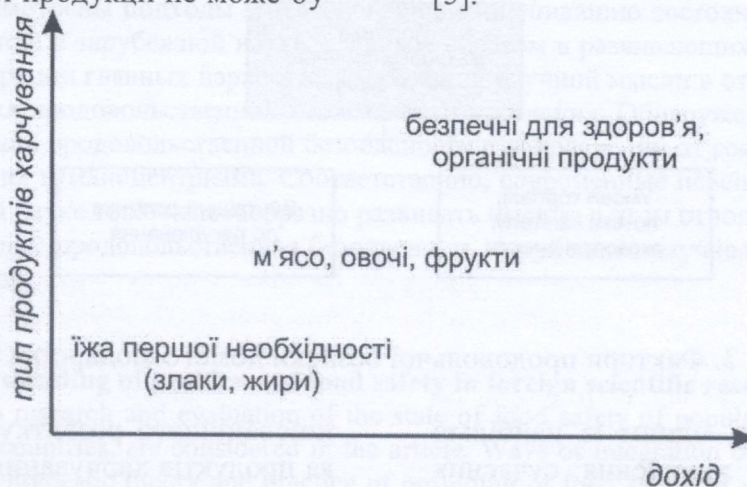

Рис. 2. Взаємозв'язок між типом продуктів харчування і доходами населення [5]

Низка сучасних досліджень у галузі продовольчої безпеки, насамперед у США, присвячена прикладним аспектам впровадження системи НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points), яка все ще вважається найбільш ефективним шляхом забезпечення повноцінного і безпечного харчування людини. Водночас, система НАССР вимагає, активних трансформацій на локальному рівні виробництва і споживання.

Широке коло питань, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки в су-

часних умовах як на глобальному, так і на локальному рівні розглядають у своїй праці В. Керол, В. Спербер та С. Мортімор [6]. Автори розкривають суть управління якістю на рівні глобальних ланцюгів постачання продовольства, що базуються на вимогах системи НАССР і пропонують шляхи використання цієї системи у різних групах країн та регіонів.

Іншим важливим аспектом сучасних зарубіжних наукових досліджень продовольчої безпеки населення є аналіз структури та особливостей впливу факторів на

продовольчу безпеку домогосподарства. Як правило, такий аналіз проводиться на прикладі країн, що розвиваються і має суттєві методичні відмінності.

Зокрема, цікавий підхід до розуміння структури факторів продовольчої безпеки пропонують фахівці Міжнародного фонду сільськогосподарського розвитку ООН. Розглядаючи продовольчу безпеку на рівні домогосподарства, вони виділяють дві складові її формування – придбання

продуктів і їх споживання. Кожна із складових характеризується певним рівнем розвитку та ризиками. Відповідно, такі рівні і ризики перебувають під впливом низки факторів, що піддаються управлінню.

Більш традиційно підходить до визначення структури факторів продовольчої безпеки на рівні домогосподарства Д. Сан [7], виділяючи два рівні її регулювання – макроекономічний та внутрішній (рис. 3).

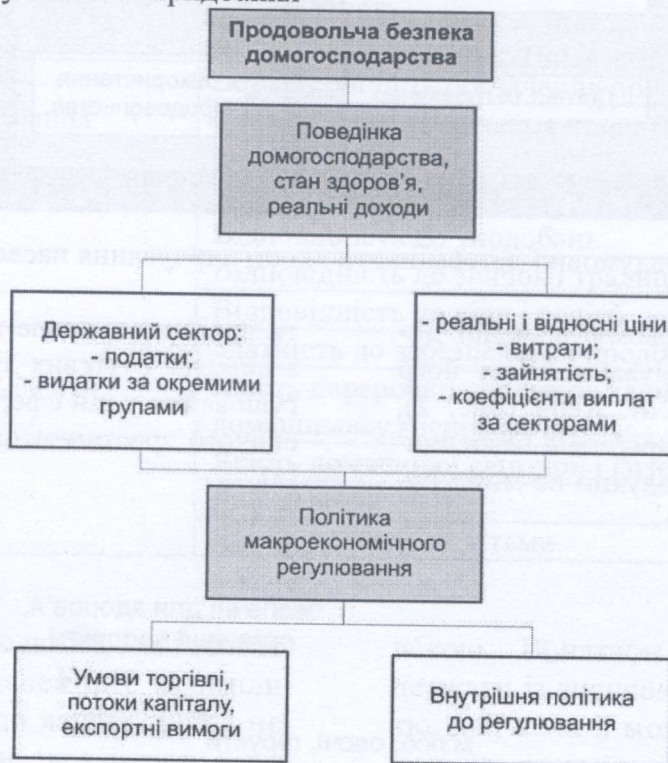

Рис. 3. Фактори продовольчої безпеки домогосподарства [7]

У той же час, одним із найбільш ефективних шляхів вирішення сучасних суперечностей продовольчої безпеки населення та інноваційного розвитку сфери виробництва продуктів харчування зарубіжні автори вважають концепцію «сталого розвитку», яка у контексті забезпечення продовольчої безпеки полягає у закономірному поєднанні трьох компонентів – гігієни довкілля, соціального та фізичного здоров'я людини, а також економічної життєздатності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом, беручи до уваги основні тенденції трактування категорії продовольчої безпеки у сучасній світовій науці, а також актуальні напрямки

інноваційного розвитку сфери виробництва продуктів харчування у розвинутих країнах світу, можемо констатувати зміщення акцентів концепції забезпечення продовольчої безпеки у напрямку від держави до людини, а отже, зростання її гуманоцентризму. Відповідно, сучасні напрямки наукових пошуків у вітчизняній науці доцільно розвивати саме у цьому контексті.

Література

1. McDonald Bryan L. Food Security / Bryan L. McDonald. – Polity, 2011. – 200 p.
2. Lawrence Geoffrey. Food Security, Nutrition and Sustainability /

Geoffrey Lawrence, Kristen Lyons, Tabatha Wallington. – Routledge, 2012. – 320 p.;

3. Kern M. Future of agriculture. Global dialogue EXPO 2000, the role of the village in the 21st Century: crops, jobs and livelihood [Электронный ресурс] / М. Kern. – Режим доступа : <http://www.ipipotash.org/en/presentn/rmbivofsffg.php>

4. Hariyadi P. Beyond Food Security [Электронный ресурс] / Purwiyat - oHariyadi // The World of Food Science. – Режим доступа : <http://www.worldfoodscience.org/cms/?pid=1004751>

5. The State of Food Insecurity in the World. Food and agriculture organization of the United Nations Report. – Rome, 2011. – P. 12

6. Wallace Carol. Food Safety for

the 21st Century: Managing HACCP and Food Safety throughout the Global Supply Chain / Carol Wallace, William Sperber, Sara E. Mortimore. John Wiley & Sons, 2011. – 352 p.

7. Sahn D.E. Implications of structural adjustment for household food security in Africa [Электронный ресурс] / D.E. Sahn. – Режим доступа : <http://www.fao.org/docrep/U8050t/u8050t04.htm>

8. Wright Julia. Sustainable Agriculture and Food Security in an Era of Oil Scarcity: Lessons from Cuba / Julia Wright. – Routledge, 2012. – 280 p.

9. Roberts Cynthia A. The Food Safety Information Handbook / Cynthia A. Roberts. – Greenwood Publishing Group, 2001. – 312 p.

Чорна Н. П.

Подходы к пониманию проблем продовольственной безопасности в зарубежных научных исследованиях.

В статье рассмотрены подходы к исследованию и оцениванию состояния продовольственной безопасности населения в зарубежной науке, главным образом в развивающихся странах. Проанализированы пути интеграции главных наработок зарубежной научной мысли в отечественную теорию и практику обеспечения продовольственной безопасности населения. Обнаружено смещение акцентов концепций обеспечения продовольственной безопасности в направлении от государства к человеку, а следовательно, рост их гуманоцентризма. Соответственно, современные перспективные научные поиски в отечественной науке тоже целесообразно развивать именно в этом отношении.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, зарубежная научная мысль, состояние питания, гуманоцентризм.

Chorna N.

Approaches to understanding of problems of food safety in foreign scientific researches

Approaches to research and evaluation of the state of food safety of population in foreign science, mainly in developing countries, are considered in the article. Ways of integration of main works of foreign scientific thought in a domestic theory and practice of providing of food safety of population are analyzed. Displacement of accents of conceptions of providing of food safety in direction from the state to the human, and consequently, growth of its human centrality is found out. Accordingly, in domestic science it is also expedient to develop modern perspective scientific researches exactly in this direction.

Keywords: food safety, foreign scientific thought, nutrition, human centrality.

Рецензент: Шевчук Л. Т – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу територіальних суспільних систем і просторового розвитку Інституті регіональних досліджень Національної академії наук України, м. Львів, Україна.

Reviewer: Shevchuk L. – Professor, Ph.D. of Economics, Head of territorial social systems and spatial development of the Institute for Regional Studies of the National Academy of Sciences Ukraine, Lviv, Ukraine.

e-mail: irr@mail.lviv.ua

Статья подана
19.11.2012 р.

